

Prejeto:	07 -09- 2022
Šifra:	009-03/22-8/2
Povezava:	
EPA:	EU:
Sign. zn.:	
Kratika:	

Od: "Rudi Merljak" <
Za: "zamejci.izseljenci@dz-rs.si" <zamejci.izseljenci@dz-rs.si>
Kp: "Matej Arčon" < "Vesna Humar" <
Datum: 05. 09. 2022 14:59
Zadeva: R.M. - PRVA SEJA PARLAMENTARNE KOMISIJE ZA SLOVENCE ZUNAJ REPUBLIKE
SLOVENIJE-16.9.2022 - KRATKI OPOMNIKI - ZAMEJSTVO

Spoštovani,

na vašo prošnjo vam v priponi pošiljam štiri skrajšane opomnike,
ki se nanašajo na štiri avtohtone slovenske narodne skupnosti
v štirih sosednjih državah.

Lep pozdrav!

Rudi Merljak

L., 5.9.2022

Rudi MERLJAK
VIŠJI SEKRETAR
VODJA SEKTORJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
**URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN
PO SVETU**

Government's Office for Slovenians Abroad
Sektor za Slovence v zamejstvu

Erjavčeva cesta 15
SI-1000 Ljubljana
Slovenija

T: 00386 (0)1 230 80 07
E: rudi.merljak@gov.si
W: www.uszs.gov.si
www.slovinci.si

SLOVENSKA AVTOHTONA NARODNA SKUPNOST NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM IN ŠTAJERSKEM_27.6.2022 (002).docx

Kratek_opomnik_za_HU 01092022.docx R-2214--HRVAŠKA-SLOVENCİ-OPOMNIK-KRAJŠI-2.9.2022.docx

Slovenska avtohtona narodna skupnost v AD FJK

Slovenska avtohtona narodna skupnost je v Republiki Italiji prisotna v treh (geografskih) pokrajinah Avtonomne dežele Furlanije Julijske krajine: na Tržaškem, Goriškem in Videmskem. Večinoma gre za urbano skupnost, ki pa je v zaledju večjih mest vendarle ohranila svoj agrarni značaj – ta je obenem tudi njen ekonomski potencial. V AD FJK živi po ocenah okrog **80.000 Slovencev**. Slovenci v Videmski pokrajini so slabše prepoznana skupnost in uradno niso bili priznani vse do zaščitnega zakona za Slovence leta 2001, medtem ko imajo goriški in tržaški Slovenci boljše organizirano življenje. **Trst** je kulturno, gospodarsko in politično jedro slovenske manjšine v Italiji, dobro razvite institucije so tudi v Gorici. V Trstu je na lokalnih **županskih** volitvah 2021 drugič zapored zmagal desno sredinski **Roberto Dipiazza**, ki je bil župan že v letih med 2001 in 2011. Prvič v povojni zgodovini stranka Slovenska skupnost nima v tržaškem občinskem svetu svojega predstavnika, trije izvoljeni pripadniki slovenske narodne skupnosti **Stefano Ukmar**, **Valentina Repini** in **Štefan Čok** pripadajo opozicijski Demokratski stranki. V Trstu je sedež **dežele**, **Marko Pisani (SSk)**, ki je nadomestil Igorja Gabrovca (12. 6. 2022 je bil izvoljen za župana Občine Devin-Nabrežina) in **Danilo Slokar (Liga)** sta deželna svetnika. Predsednik FJK je **Massimiliano Fedriga** (desno sredinska stranka Liga). Odbornik **Pierpaolo Roberti** je v deželni vladi pristojen za slovensko manjšino. SSk je na deželnih volitvah 29. 4. 2018 dosegla 1,2 % glasov, kar ji je omogočilo ohranitev deželnega mandata. Na zadnjih **državnih** volitvah marca 2018 je bila na listi Demokratske stranke v **senat** izvoljena nestrankarska kandidatka, kulturnica, pisateljica in prevajalka **Tatjana Rojc**, ki jo je podprla celotna slovenska skupnost. **25. 9. 2022 bodo predčasne parlamentarne volitve**, senatorka Rojčeva je nosilka liste DS, volitve bodo potekale po volilnem zakonu Rosatellum.

Zaščito slovenske narodne skupnosti v Italiji opredeljujejo: 6. člen **italijanske Ustave** (1948), **Londonski memorandum** (1954), **Osimski sporazumi** (1975), splošni **Zakon št. 482** o zaščiti jezikovnih manjšin v Italiji (1999), **Zakon št. 38** o zaščiti slovenske jezikovne manjšine (2001). Zaščitni zakon določa ozemeljski obseg manjšinske skupnosti, jezikovne pravice in dvojezičnost v javnem življenju, zagotavlja obstoj šolskih in kulturnih institucij, vračanje nepremičnin ter finančna sredstva. Ne glede na to v desetletju po sprejetju zakona njegove določbe niso bile učinkovito vgrajene v druge (deželne in občinske) zakone, upoštevanje določil pa je bolj odvisno od trenutne politične volje obstoječih oblasti ter podvrženo predvolilnim in drugim političnim provokacijam. Na deželni ravni je skupnost zaščiten z **Deželnimi določili za zaščito slovenske jezikovne manjšine** (26/2007).

Ukrepi za zaščito slovenske manjšine se izvajajo na ozemlju, kjer je manjšina zgodovinsko prisotna (od 36 občin je na seznam vključenih **32 občin**).

Organiziranost slovenske narodne skupnosti

Slovenska narodna skupnost v Italiji je najštevilčnejša, najbolj organizirana in politično zastopana od vseh slovenskih skupnosti v sosednjih državah. Razvita je razvejana kulturna in športna dejavnost, v preteklosti je bilo temu dobra podlaga močno gospodarstvo. Vendarle se pojavlja problem demografskega upada, katerega posledica so stari kadri in problem vključevanja mladih v organizirano življenje, pa tudi na vseh ravneh prisotna politična delitev

manjšinske skupnosti. Skupnost je politično prisotna v italijanskem senatu in deželnih ter občinskih telesih.

Posamezna kulturna in športna društva, gospodarske organizacije in raziskovalne institucije združujeta **krovni organizaciji Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ)**, predsednica je **Ksenija Dobrila** in **Svet slovenskih organizacij (SSO)**, predsednik je **Walter Bandelj**.

Predstavništvo slovenske avtohtone narodne skupnosti sestavljajo: senatorka Tatjana Rojc, deželni svetnik (SSK) Marko Pisani, deželni svetnik (Liga) Danilo Slokar, predsednica SKGZ Ksenija Dobrila, predsednik SSO Walter Bandelj, predsednik Paritetnega odbora Marko Jarc.

V seznam ustanov in organizacij **primarnega pomena** na osnovi zakona št. 26/2007 je vključenih 21 organizacij. Slovenskih društev in organizacij je v FJK preko 300.

Edina politična stranka, osnovana na nacionalnih temeljih, je **Slovenska skupnost**. Slovenci so vključeni tudi v druge italijanske stranke, predvsem v Demokratsko stranko.

Šolstvo: Vzдолž meje sta v slovenskih vrtcih, osnovnih, nižjih in višjih srednjih šolah v Italiji **dva različna učna modela**. Prvi je na Tržaškem in Goriškem, kjer so vrtci in šole s **slovenskim učnim jezikom** - predmetniki in učni načrti so enaki kot na vseh šolah v Italiji, ob slovenščini pa je tudi predmet italijanščina na ravni prvega jezika. V Špetru na Videmskem pa se je v osemdesetih letih preteklega stoletja izoblikoval **dvojezični model**, kjer se oba jezika pri pouku izmenjujeta po principu en človek – en jezik. Starši učencev in dijakov se združujejo v **združenja staršev** posamezne šole, za njihovo delovanje jim dežela tudi namenja finančna sredstva. Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu po poteku mandata Igorju Giacominiju začasno vodi **Peter Černic**.

Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine, ki ima posvetovalno vlogo pri pripravi norm in dokumentov glede zaščite slovenske manjšine (javna raba slovenščine in financiranje ukrepov), je ustanovljen na podlagi 3. člena Zaščitnega zakona za Slovence v Italiji (št. 38/2001). Sestavlja ga 20 članov, med temi je 10 italijanskih državljanov slovenskega jezika. Predsednik Institucionalnega paritetnega odbora je 40-letni odvetnik **Marko Jarc**, član vodstva stranke Slovenske skupnosti in občinski svetnik v Občini Doberdob, ki je bil skupni kandidat SKGZ in SSO.

Delovno omizje za slovensko manjšino, ki naj bi delovalo pri italijanskem notranjem ministrstvu, je bilo ustanovljeno z namenom, da imajo predstavniki slovenske narodne skupnosti neposreden stik z vlado v Rimu in da bi na ta način in v dialogu dosegli implementacijo zaščitnega zakona v celoti.

V okviru Skupnega odbora Slovenija – Furlanija Julijska krajina deluje tudi **Posebno omizje za manjšinska vprašanja, kulturo in izobraževanje**, ki obravnava vprašanja okrepljenega čezmejnega sodelovanja manjšin, izobraževanja, kulture in razvoja jezika ter radijskih in televizijskih programov, vprašanja skupnih projektov evropskega programa Interreg.

Financiranje

Republika Italija je dolžna, skladno z mednarodnimi obvezami, slovenski narodni skupnosti zagotoviti **stalno finančno podporo** za nemoteno delo in razvoj. Od leta 2017 dalje je za delovanje slovenske narodne skupnosti v Italiji namenjenih po **10 milijonov evrov letno**, razdeljuje jih **Deželna posvetovalna komisija** za slovensko manjšino, ki jo vodi deželni odbornik, pristojen za manjšinska vprašanja.

Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu je slovenski narodni skupnosti v R Italiji v letu 2022 preko javnega razpisa 3.632.700 EUR.

Odprta vprašanja glede celovitosti uresničevanja zakonskih pravic slovenske narodne skupnosti (mednarodni sporazumi, zaščitni zakon, deželni zaščitni zakon)

- **Vprašanje volilnega zakona ter olajšanega zastopstva Slovencev v italijanskem parlamentu na podlagi določil zaščitnega zakona 38/2001**
Trenutno veljavni volilni zakon Rosetellum bis ne daje zagotovila za izvolitev slovenskega predstavnika.
- **Šolstvo in problematika slovenskega jezika (poučevanje in uporaba)**
V slovenskih šolah v Italiji je veliko otrok, ki ne poznajo slovenskega jezika, čedalje večje je pomanjkanje učnega in vodstvenega osebja, še vedno ni rešeno vprašanje avtonomije slovenske šole in vodenje Urada za slovenske šole. Ustanovitev delovne skupine za sodelovanje na področju manjšinskega šolstva še ni realizirana. V Kanalski dolini od leta 2020 poteka eksperimentalni večjezični pouk za vso šolsko populacijo od 3. do 19. leta starosti. Ostaja vprašanje zagotovitve ustreznega števila kvalificiranih učiteljev. Odprte so pobude za dvojezični pouk v Terskih dolinah. **Glasbeno šolstvo:** vzpostavitev slovenske sekcije na konservatoriju ni realizirana. V manjšini je čedalje večje zavedanje po nujnosti **jaslične oskrbe za slovenske otroke**, ki bi najmlajšim nudila vzgojo v slovenskem jeziku. Ker je to področje v pristojnosti lokalne politike, ki slovenskim jaslim ni naklonjena, manjšina poskuša ustanoviti oz. razširiti ponudbo privatnih slovenskih jasli. Urad na področju poučevanja slovenskega jezika pomaga predvsem s **financiranjem tečajev in dopolnilnega pouka slovenščine**.
- **Slovenski mediji:**
Situacijo **Primorskega dnevnika** ureja Zakon o založništvu iz leta 2016 in izvedbeni podzakonski akti o financiranju manjšinskih medijev – maj 2017. Konec leta 2018 je bil v noveli zakona o javnem financiranju tiskanih medijev sprejet **Novemu Matajurju in Novemu Glasu** (ki nista na seznamu prejemnikov kot manjšinska časopisa) po letu 2022 lahko postopno **ukinili** državno financiranje. Oba tednika se zavzemata za vpis v kategorijo manjšinskih medijev.
Pomembno je tudi vprašanje obnove pogodbe za **slovenski oddelek deželne RAI**, kjer si ob novi pogodbi člani slovenskega oddelka prizadevajo za ustrezno avtonomijo in transparentnost poslovanja. Težave se obetajo tudi zaradi napovedane ukinitve oddajanja na srednjih valovih.
- **Postopek vračanja nepremičnin**
13. 7. 2020 je bil podpisan memorandum o vrnitvi Narodnega doma slovenski narodni skupnosti, **28. 3. 2022** pa je bil podpisan dokument o prenosu lastništva Narodnega doma na Fundacijo Narodni dom, ki je tako postala lastnica Fabianijeve stavbe. **Trgovski dom v Gorici** je bil v upravljanje vrnjen leta 2006.
- **Izvajanje vidne dvojezičnosti**

Odlok o izvajanju vidne dvojezičnosti (2013) določa ustanove in koncesionarje javnih storitev, ki morajo na osnovi zaščitnega zakona za slovensko manjšino **uporabljati slovenski jezik pri javnih napisih in v toponomastiki** (dvojezični kažipoti, dvojezični prometni napisi, dvojezične krajevne table in dvojezične table na vseh javnih zgradbah. Začel je delovati **Deželni Urad za slovenski jezik**. Posebej je potrebno opozoriti na poskuse **nepriznavanja krajevnih narečij**, tipičnih v Videmski pokrajini, kot dela kulturnega in jezikovnega bogastva slovenskega jezika. Pogosti so poskusi, ki bi preprečili povezavo narečij (rezijanščina, beneščina) s slovenščino, s čimer ne bi priznavali prisotnosti slovenščine v tej pokrajini in s tem Slovencev.

Za zagotovitev poslovanja v slovenskem jeziku imajo občine organizirano tako imenovano slovensko okence, žal pa le-to zaradi letnega dodeljevanja finančnih sredstev onemogoča zaposlovanje za nedoločen čas. Urad pri tem pomaga s sofinanciranjem službe **Zajezik**, ki nudi pomoč pripadnikom slovenske narodne skupnosti pri uveljavljanju jezikovnih pravic, prav tako pa pomoč nudi **SLORI**, ki ga Urad finančno podpira preko javnega razpisa.

- **Duhovna oskrba v slovenskem jeziku**

V Furlaniji – Julijski krajini se še vedno tesno prepletata duhovna oskrba in kulturno življenje vernikov. Župnije razpolagajo z župnijskimi dvoranami, ki jih uporabljajo slovenska društva za svojo redno dejavnost ali občasne nastope. Na tržaškem in goriškem so še slovenske župnije s slovenskimi duhovniki. Na tržaškem in na goriškem delujeta skavtski organizaciji. Na videmskem je veliko pomanjkanje slovenskih duhovnikov.

- **Kmetijstvo, gospodarstvo infrastruktura**

Slovensko deželno gospodarsko združenje (SDGZ) in Kmečka zveza (KZ) opozarjata na čedalje večje težave pri ohranjanju ozemlja ter novih izzivih, s katerimi se srečujejo na področju gospodarstva, upravljanja z zemljo, sodelovanja z matično domovino, nujnosti povezovanja in finančnega vlaganja v obmejni prostor, pomanjkanjem cestnih in internetnih povezav.

Pripravila:

Irena Vadnjak, sekretarka

1. 9. 2022

SLOVENSKA AVTOHTONA NARODNA SKUPNOST NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM IN ŠTAJERSKEM

Slovenci v deželi Koroški živijo v dolinah Zilja, Rož in Podjuna, spodnji Labodski dolini, na Gurah, med Dravo in Celovcem ter severneje do Djekš in Kostanj.

Na zadnjem popisu leta 2001 je 12.600 prebivalcev Republike Avstrije na avstrijskem Koroškem navedlo, da je njihov prevladujoči pogovorni jezik slovenski, po neuradnih ocenah je pripadnikov slovenske manjšine med 20.000 in 40.000. Po popisih se je sicer za Slovence opredeljevalo precej manj ljudi, kar je posledica mejnih in večplastnih identitet ter izogibanja izpostavljanju zaradi pritiskov v preteklosti. Z ažurnejšimi podatki o številčnosti slovenske manjšine ne razpolagamo, saj Republika Avstrija več ne izvaja klasičnega štetja prebivalstva.

Večina društev, institucij in posameznikov na Koroškem je *organiziranih* v okviru krovnih organizacij, **Narodnega sveta koroških Slovencev** (NSKS, predsednik Valentin Inzko od leta 2010) in **Zveze slovenskih organizacij** (ZSO, predsednik Manuel Jug od febr. 2019). Po razkolu znotraj NSKS je bila leta 2003 ustanovljena tudi **Skupnost Koroških Slovencev in Slovenk** (SKS, predsednik Bernard Sadovnik od leta 2003). *Osrednji kulturni organizaciji* **Krščanska kulturna zveza** in **Slovenska prosvetna zveza** združujeta veliko število slovenskih društev in institucij ter zelo dobro sodelujeta. Slovenska manjšina na splošno živi zelo bogato in uspešno kulturno življenje (npr. v letu 2019 se je zvrstilo več kot 400 različnih kulturnih prireditev slovenskih kulturnih društev in obeh osrednjih kulturnih organizacij). Posebno pozornost SPZ in KKZ namenjata tudi mladim. Mladi pa so aktivni tudi na področju športa (npr. v Slovenskem atletskem klubu (SAK), Košarkarskem šolskem klubu KOŠ Celovec), v okviru svoje **Slovenske mladinske organizacije (SMO)** in v lastnih društvih (v Klubu slovenskih koroških študentov in študentk, Koroški dijaški zvezi, SGZ-mladi itd.). Velik del *športnih društev* se (okrog šestintrideset) povezuje v okviru **Slovenske športne zveze**.

Del Slovencev na Koroškem se združuje v *samostojni politični stranki* **Enotni Listi**, ki ima prisotne člane v več občinskih svetih, vendar nima svojega predstavnika v koroškem deželnem zboru in sosvetu narodnih skupnosti. Slovenci nastopajo tudi v okviru Socialdemokratske stranke, Komunistične stranke, stranke Zelenih in drugih strankah (Republika Avstrija ne pozna politične zastopanosti narodnih skupnosti na lokalni ali državni ravni). Na področju *gospodarskega in čezmejnega sodelovanja* deluje **Slovenska gospodarska zveza (SGZ)**, ki so jo leta 1988 ustanovili gospodarstveniki in člani prostih poklicev iz vrst slovenske manjšine na Koroškem. Namen organizacije je združevanje slovenskih gospodarstvenikov in gospodarskih strokovnjakov, lobiranje za gospodarstvo na Južnem Koroškem, svetovanje pri podporah EU, pospeševanje podjetništva, pospeševanje skupnega Alpsko-Jadranskega gospodarskega prostora, informiranje članov o gospodarskih in davčnih zadevah ter svetovanje pri čezmejnih gospodarskih dejavnostih med Avstrijo in Slovenijo. V Celovcu deluje tudi **Alpsko - jadranski center za čezmejno sodelovanje (AACC)**, ki pomaga pri navezovanju in posredovanju podjetniških stikov. Poleg teh delujejo na avstrijskem Koroškem tudi drugi gospodarski subjekti slovenske manjšine: **Zadruga Market Pliberk/Bleiburg; Mohorjeva družba z založbo, tiskarno in knjigarno; Založbi Drava in Wieser; Skupnost južnokoroških kmetov in kmetov (SJK)**, ki združuje pod svojim okriljem okrog 600 kmetij (v vseh treh dolinah: Rož, Podjuna in Zila), katerih povprečna velikost površin je okrog 18 ha. Glavni dejavnosti kmetij sta gozdarstvo in živinoreja; **Kmečka izobraževalna skupnost (KIS)** Tinje nudi kmetom na avstrijskem Koroškem pomoč pri komunikaciji z uradi v slovenskem jeziku, organizira izobraževalne prireditve, tečaje, predavanja in seminarje s specifično kmečko tematiko. Sodeluje z zbornicami in organizacijami s podobnimi nalogami na obeh straneh meje. Delovanje KIS gospodarsko krepi regijo ter spodbuja samoumevno uporabo slovenskega jezika; in mnogi drugi.

Na znanstvenem področju delujeta: **Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu in Narodnopisno društvo »Urban Jarnik«**, ki sta pravno-formalno registrirana kot društvi.

Naj omenimo še, da je bila julija 2019 iz vrst slovenske manjšine ustanovljena nova civilna pobuda »**Slovenski konsenz za ustavne pravice (SKUP)**«, ki opozarja na neuresničevanje obveznosti dežele Koroške in Avstrije napram slovenski manjšini.

Na področju verske oskrbe koroških Slovencev, se je dne 2. februarja 2020 zvrstil pomembni dogodek, ko je potekala slovesna posvetitev novega krškega (koroškega) škofa Slovenca, **dr. Jožeta Marketza**. Na Koroškem deluje 65 dvojezičnih župnij v osmih dekanijah (od skupaj 25) za katere skrbi **slovenski Dušnopastirski Urad krške škofije** (deluje kot posebni oddelek dušnopastirskega urada, ki je pristojen za dvojezično področje škofije). Slovenski katoliški delovni odbor združuje vrsto stanovskih organizacij katoliške prosvete (duhovno združenje Sodalitas). V Tinjah deluje od 1961 Dom Duhovnih vaj oz. **Katoliški dom prosvete Sodalitas**. Na Koroškem se prav tako soočajo s pomanjkanjem števila duhovnikov, tudi dvojezičnih.

Manjšina ima organizirane tudi svoje **medije**: **časopis** Novice (slovenski tednik za Koroško) je aprila 2003 nadomestil Slovenski vestnik in Naš tednik. Prav tako izhaja Cerkveni list Krške škofije »Nedelja«. **Radio**: Celodnevni radijski program v slovenščini zagotavljajo deželni studio ORF (8 ur) in zasebni dvojezični Radio Agora (16 ur). Program poteka na isti frekvenci. ORF je z vzpostavitvijo novih oddajnikov od 1. 9. 2004 omogočil celodnevno spremljanje slovenskih radijskih programov na celotnem južnem Koroškem, z majem 2012 pa tudi na južnem Štajerskem. Pripravljanje in oddajanje slovenskih radijskih sporedov se financira pretežno iz virov ORF. **Televizija**: Leta 1989 je koroški deželni studio ORF začel s tedenskim predvajanjem polurne slovenske televizijske oddaje »Dober dan, Koroška«. Od leta 2004 koroška ORF v okviru sobotne oddaje »Kärnten heute« pripravlja oddajo »Servus, Srečno, Ciao«.

Pri Uradu zveznega kanclerja delujejo **sosveti narodnih skupnosti**. Sosvet je vladno posvetovalno telo, pravna podlaga za njegovo delovanje pa je Zakon o narodnih skupnostih/Volksgruppengesetz. Dogovorjena je letna rotacija predsednika. Decembra 2021 je predsedstvo prevzela mag. Susanne Weitlaner (Člen 7, Štajerska). Na deželni ravni pa deluje **Forum za dialog za razvoj jezikovno mešanega ozemlja**, ki se sestaja enkrat letno. Seje sklicuje in predseduje deželni glavar.

Na zadnjem popisu leta 2001 je 2.200 prebivalcev na **avstrijskem Štajerskem** navedlo, da je njihov prevladujoči pogovorni jezik slovenski. Neuradno je število pripadnikov slovenske manjšine višje, ocenjujemo okoli 5.000. Njihova zastopniška organizacija je **Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko-Pavlova hiša**, ki ima v vasi Potrna blizu Radgone svoj sedež in kulturni dom, imenovan Pavlova hiša. V Gradcu delujeta tudi **Klub slovenskih študentk in študentov**, kjer so aktivni zlasti mladi Slovenci iz dežele Koroške, ki študirajo v Gradcu ter **Društvo avstrijsko-slovenskega prijateljstva**.

Pomembna pridobitev za promocijo slovenske kulture v Gradcu ter za štajerske Slovence je Slovenska čitalnica v Gradcu (v okviru deželne knjižnice), ki je pričela delovati z junijem 2013. Prav tako so v uredništvu slovenskega sporeda avstrijske državne radiotelevizije ORF od konca marca 2009 naprej v televizijski stalnici »Dober dan, Koroška«, v nadaljevanju pa za oddajo »Dober dan, Štajerska« pristojni tudi za spremljanje dogodkov med rojaki na avstrijskem Štajerskem. Od maja 2012 je bilo mogoče tudi prvič prisluhniti slovenskem sporedu ORF in radia Agore na južnem Štajerskem v občini Sobota, s čemer je bila prvič zagotovljena redna medijska oskrba v slovenskem jeziku na avstrijskem Štajerskem, z oktobrom 2013 pa tudi na območju Lučan in septembra 2015 na območju Radgone. Oddajnik iz Radgone je bil marca 2017 uspešno premeščen v Avstrijo v kraj Bad Radkesburg.

Na avstrijskem Štajerskem je »**dvojezično šolstvo**« v veliki meri še vedno le **na nivoju prostovoljnega učenja slovenskega jezika**. Želja in potreba slovenske manjšine na Štajerskem je razširitev pouka slovenščine v ljudskih in srednjih šolah.

Pouk slovenščine se na šolah ponuja zlasti kot neobvezna vaja ali prostovoljni predmet. Tudi predšolska vzgoja se izvaja izključno na prostovoljni ravni in v okviru privatnih iniciativ. Po podatkih s strani Kulturnega društva člen 7 za avstrijsko Štajersko-Pavlova hiša **pouk slovenščine v šolskem letu 2021/2022 obiskuje 336 otrok** (lani: 450). Pouk materinščine se izvaja v Gradcu na šoli NMS Graz-St.Andrā. V Gradcu pa potekajo tudi delavnice slovenskega jezika za najmlajše v starostni skupini od 2 do 6 let (gre za privatno iniciativo).

Od septembra 2020 imajo v Gradcu tudi dve pomembni novosti. Prva je *otvoritev dvojezične (slovensko-nemške) vrtčevske skupine v enem izmed privatnih vrtcev GIP* po načelu »ena oseba en jezik. Druga novost pa je ta, da je sedaj poleg izbirnega pouka materinščine *na gimnaziji Carneri vzpostavljen pouk slovenščine, na katerega se lahko prijavijo dijaki različnih srednjih šol iz Gradca*, pouk poteka 2 uri tedensko in je namenjen tako tistim, ki jim je slovenščina materni jezik kot tudi dijakom, za katere je slovenščina tuji jezik.

2. Uresničevanje obveznosti in bistvena odprta vprašanja

V zadnjih letih je bil dosežen določen napredek v položaju avtohtone slovenske manjšine v Republiki Avstriji – naraščanje vpisa v dvojezične šole, dvojezične privatne vrtce in naraščanje interesa za učenje slovenščine; večurni radijski program v slovenskem jeziku, oddajanje preko dodatnih oddajnikov; sprejeta sistemska rešitev za Slovensko glasbeno šolo iz Celovca; vnos slovenske manjšine v deželno ustavo Koroške; razmah v čezmejnih stikih in sodelovanju ter naraščanje števila čezmejnih gospodarskih projektov in zvišanje finančnih podpor. Prav tako se izboljšujeta družbeno politična klima in odnos deželnih oblasti do slovenske manjšine po doseženem kompromisu med predstavniki avstrijske zvezne in koroške deželne vlade ter predstavniki slovenske manjšine, dne 26. aprila 2011 v Celovcu (Memorandum o dvojezičnih krajevnih napisih, uradnem jeziku in ukrepih za sodelovanje s slovensko govorečo narodno skupnostjo), ki pa še ni v celoti realiziran (neurejeno ostaja vprašanje indeksacije financiranja privatnih dvojezičnih vrtcev, priprava novele zakona o narodnih skupnostih iz leta 1976). Na osnovi memoranduma je bil leta 2011 sprejet Zakon o spremembi zakona o narodnih skupnostih (deloma v ustavnem rangu), ki ureja dvojezične krajevne napise in rabo slovenskega jezika na Koroškem, postavljene so bile dvojezične table v 164 krajih. Memorandum le deloma rešuje vprašanje dvojezične topografije in uradnega jezika v smislu določil Avstrijske državne pogodbe (ADP), kljub nasprotnim izjavam Republike Avstrije. Manjšina pričakuje in upa na nadaljnje dvojezične krajevne napise in širitev uradnega jezika na podlagi občinske avtonomije, kar pa se v praksi zapleta, ker temu pogosto nasprotujejo lokalne oblasti.

V nadaljevanju navajamo bistvena odprta vprašanja:

- **Izvajanje 7. člena Avstrijske državne pogodbe iz leta 1955:** 7. člen ADP iz leta 1955 še naprej ostaja le deloma izpolnjen. Zaslediti je trend krčenja pravic slovenske manjšine na Koroškem in Štajerskem z avstrijsko nacionalno zakonodajo, ki se je pričel kmalu po podpisu ADP leta 1955 (tako sedaj npr. ustavni Zakon o narodni skupnosti iz leta 2011 in predlagana neuspela novela zakona iz leta 2012, ustavna odločba sodišča izdana oktobra 2012 v zvezi s slovenskim uradnim jezikom v Škocjanu itd.). Prav tako opažamo, da Avstrija počasi iz vseh razprav in uradnih dokumentov »briše« 7. člen ADP, kar zna biti dolgoročno gledano za varstvo in razvoj slovenske manjšine v RA problematično.

- **Finančna podpora (in pozitivni premiki):** finančna podpora, namenjena slovenski manjšini od leta 1995 naprej ni bila valorizirana. V letu 2020 pa je vendarle prišlo do povečanja sredstev (sicer za vseh šest priznanih manjšin v RA), za ca. 30% kolikor je npr. slovenskim ustanovam in organizacijam razdeljeno na temelju sklepa slovenskega sosveta pri Uradu zveznega kanclerja. Sredstva so se povišala tudi za delovanje manjšinskega tednika Novice. Ob 100. obletnici koroškega plebiscita pa je RA Zvezni deželi Koroški dodelila tudi tako imenovani plebiscitni dar za Koroško v skupni višini 4.mio EUR (2. mio EUR sta od tega šla dejansko občinam v katerih se je izvajal plebiscit). Je pa iz tega fonda slovenska manjšina prejela skupno ca. 600.000 EUR za namene obnove slovenskih kulturnih domov. Sredstva za obnove kulturnih domov (ter seveda za delovanje slovenskih organizacij in institucij z namenom ohranjanja slovenke identitete in

slovenskega jezika) namenja slovenski manjšini v RA tudi RS, ker so tovrstne potrebe zelo velike in jih sredstva iz Avstrije zadostno ne pokrijejo.

• **Vprašanje dvojezičnega in manjšinskega šolstva:**

Dvojezično šolstvo na Koroškem je v Avstriji del javnega avstrijskega državnega izobraževalnega sistema. Da lahko otrok obiskuje dvojezični pouk, je potrebna prijava, ki jo poda vzgojni upravičenec. Otroku ni potrebno od doma prinesiti nikakršnega znanja slovenščine.

Dvojezični pouk se izvaja v 40 občinah, prijave k dvojezičnemu pouku na območju veljavnosti zakona o manjšinskem šolstvu na avstrijskem Koroškem pa iz leta v leto naraščajo oziroma ostajajo saj na enaki ravni. Dvojezični pouk poteka tako na območju veljavnega manjšinskega zakona na 55 ljudskih šolah (otroci v starosti med 6-10 let), ki jih obiskuje 2.142 učencev (lani: 2.028), kar je 47,12 % (lani: 45,51%) od skupno vseh učencev, ki na tem območju obiskujejo ljudske šole (to je 4.338). Na obeh ljudskih šolah v Celovcu (Ljudski šoli 24 in Mohorjevi), se učil slovenskega jezika 181 otrok (lani: 178).

Pouk slovenščine (opomba: ne gre za dvojezični pouk) se izvaja tudi na 17 novih srednjih šolah (otroci v starosti med 10-14 let starosti), ki ga je v šolskem letu 2020/21 obiskovalo več otrok, kot ga obiskuje v letošnjem šolskem letu (trend gre torej v obratno smer). To pomeni, da je slovenski jezik zanje obvezni predmet in se ocenjuje, izvaja pa se v obsegu 3-4 ure na teden. Otroci v tej starosti imajo tudi možnost, da se vpišejo na Zvezno in zvezno realno gimnazijo za Slovence v Celovcu (nižja in višja stopnja Slovenske gimnazije v Celovcu), kjer poteka pouk v slovenskem jeziku. Obstajata še Zvezna dvojezična trgovska akademija v Celovcu in Višja šola za gospodarske poklice v Šempetru. Tudi v teh dveh poklicno izobraževalnih višjih šolah se izobražujejo dijaki starejši od 14 let, kjer letno sprejmejo ca. 150 dijakinj in dijakov, medtem ko se na drugih višjih šolah slovenščina uči le kot izbirni ali prosti predmet.

Kljub pozitivnem zanimanju za pouk slovenskega jezika na avstrijskem Koroškem, **pa ugotavljamo, da jezikovne kompetence prijavljenih otrok upadajo**. Različno jezikovno predznanje otrok pri vstopu v šolo tudi nakazuje, da so potrebni povsem novi organizacijski in didaktični pristopi za dvig kakovosti dvojezičnega šolstva. Prav tako primanjkuje »kakovostnih« in na splošno dvojezičnih učiteljev. Dodaten problem predstavlja dejstvo, da po končanem šolanju na ljudski šoli (starost 10 let) na novih srednjih šolah ter na gimnazijah, z izjemo slovenske gimnazije, prijav k pouku slovenščine skorajda ni več. Potrebni bi bili ukrepi za nadaljevanje izobraževanja slovenščine na sekundarni stopnji.

Na področju predšolske vzgoje z naraščanjem vpisov v dvojezične vrtce nastaja *potreba po dodatnih dvojezičnih vrtcih in ustreznem financiranju teh vrtec ter jasna zakonska ureditev za izobraževanje vzgojiteljic* (tako jezikovno kot tudi na področju didaktike dvojezičnosti), ki sedaj na zvezni ravni ne obstaja. Na Koroškem delujejo občinski (javni), cerkveni in privatni vrtci. Zaradi neznatne ponudbe javnih dvojezičnih vrtev je trenutno na avstrijskem Koroškem 12 privatnih dvojezičnih vrtev. Za povezovanje privatnih vrtev, za izdelavo jezikovnih pedagoških konceptov v teh vrtcih in izobraževanje dvojezičnih pedagogov v vrtcih, s strani slovenske manjšine po svojih najboljših močeh skrbi društvo *Delovna skupnost privatnih dvo in večjezičnih vrtev*. Sredstva za delovanje pa prejemajo tudi iz koroškega deželnega zakona iz leta 2001 (Kindergartenfondsgesetz). Podpora iz tega naslova pa se ne povečuje. Manjšina si želi, da bi se dvojezičnost razširila tudi v otroške jasli in da bi se tako uvedla možnost kvalitetnega učenja slovenščine za otroke od jaslí pa do najmanj zadnjega leta šoloobveznosti. Poseben izziv pri tem pa je kot rečeno pridobitev in financiranje ustreznega kadra ter sistemsko uvažanje pedagoškega koncepta za slovenski jezik v javne dvojezične vrtce.

• **Uporaba slovenskega jezika na uradih in sodiščih:** na občinskih uradih in sodiščih, ki delujejo na dvojezičnem ozemlju, je pred različnimi organi v različnem obsegu mogoče uporabljati slovenščino. Pravica do uporabe slovenščine pred upravnimi organi je tako možna v 16 občinah (od 24-ih občin, v katerih so bili postavljeni tudi dvojezični krajevni napis) ter v treh dvojezičnih okrajnih sodiščih: Železni Kapli, Pliberku in Borovlju. in pri treh okrajnih glavarstvih: Beljak-olika, Celovec okolica in Velikovec.

Jezik narodne skupnosti se lahko uporablja le na izrecno zahtevo njenega pripadnika. Organi niso dolžni obvladati manjšinskega jezika; če se pojavi kdo, ki hoče z organom kontaktirati v slovenskem jeziku, se organ praviloma posluži tolmača. To slabi dejansko realizacijo dvojezičnosti. Prav tako uradniki in drugi v večini primerov ne poznajo niti osnov za sporazumevanje v slovenskem jeziku oziroma slabo poznajo pravice, ki slovenski manjšini pripadajo po avstrijski zakonodaji, in je tudi zato na splošno uveljavljanje uporabe slovenskega jezika na uradih in sodiščih zelo oteženo.

Nadalje je omejitev slovenščine kot uradnega jezika na tri okrajna sodišča (v Železni Kapli, Pliberku in Borovlju) in glavarstva z vidika ADP preozka. Potrebno bi bilo uvesti tudi obvezno dvojezično kvalifikacijo sodnikov, ki sedaj ne obstaja in na kar manjšina opozarja že mnogo let. Prednost pri zaposlitvah na dvojezičnih okrajih na uradih in sodiščih, bi morali imeti sodniki in uradniki z ustreznim znanjem slovenščine. Trenutno ima od treh dvojezičnih okrajnih sodišč zgolj še eno dvojezičnega sodnika. Ob nadaljevanju sedanjih trendov bodo obstoječa tri dvojezična sodišča na južnem Koroškem v nekaj letih ostala brez sodnika z znanjem obeh jezikov in dvojezičnim sodstvom.

Naj ob tem omenimo, da se v Avstriji izvaja sodna reforma v okviru katere bi se lahko slabo stanje na področju dvojezičnega sodstva izboljšalo, pri pogovorih pa sodelujejo tudi predstavniki slovenske manjšine.

- **Odprt ostaja problem različne veljavnosti različnih pravic:** dvojezični pouk se izvaja v 40 občinah; dvojezični topografski napisi so v 24 občinah; pravica do uporabe slovenščine pred upravnimi organi je možna v 16 občinah; pravica do uporabe slovenskega jezika pred tremi dvojezičnimi okrajnimi sodišči je možna v 14 in polovici dveh občin. Ta diskriminatorna situacija je povzročila veliko število različnih kategorij koroških Slovencev glede na pravice, ki jih imajo, glede na kraj bivanja.

- **Zakon o narodnih skupnostih RA**

Med predstavniki slovenskem manjšine vlada soglasje, da je zakon o narodnih skupnostih iz leta 1976 potreben temeljite reforme. Prav tako reformo zakona predvideva zaveza zvezne in deželne vlade RA iz Memoranduma o dvojezičnih krajevnih napisih, uradnem jeziku in ukrepih za sodelovanje s slovensko govorečo narodno skupnostjo iz leta 2011.

- **Manjšina na avstrijskem Štajerskem:** njen splošni pravni status temelji na istih mednarodnopravnih podlagah kot na Koroškem, vendar manjka ustrezna zakonska in upravna ureditev njenih pravic. Avstrijska državna pogodba (ADP) je Štajerske Slovence v celoti izenačila s koroškimi Slovenci in vse pravice, ki so v njenem 7. členu predvidene za Slovence na Koroškem, so predvidene tudi za Slovence na Štajerskem. Republika Avstrija pa vse do danes zanje praktično ni izpolnila nobene pravice iz 7. člena ADP.

Slovenska avtohtona narodna skupnost na Madžarskem (v Porabju) je ena od trinajstih na Madžarskem priznanih narodnosti. Porabje je del Železne županije in predstavlja enega od gospodarsko najmanj razvitih delov države. Poselitveno območje Slovencev vključuje sedem vasi s slovenskim prebivalstvom (Gornji Senik, Dolnji Senik, Sakalovci, Slovenska ves, Števanovci, Verica – Ritkarovci, Andovci). Gospodarsko in kulturno središče Porabja ter slovenske narodne skupnosti pa je Monošter.

Temeljni pravni akt za urejanje **pravnega statusa** narodnih skupnosti je Zakon o posebnih pravicah narodnosti na Madžarskem, ki je bil sprejet 19. decembra 2011. 16. junija 2020 je madžarski parlament sprejel spremembe Zakona o posebnih pravicah narodnosti na Madžarskem.

Poudariti je treba pomen **Slovensko – madžarske mešane komisije za spremljanje Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji in slovenske narodne manjšine v Madžarski (SMMK)**, ki se sestaja praviloma enkrat letno in ocenjuje uresničevanje pravic, ki jih določa sporazum. Zadnje, XVIII. zasedanje je bilo 23. marca 2022 v Budimpešti.

Nadalje je bila na podlagi novega osnovnega Zakona o volitvah (23. decembra 2011) na volitvah 3. aprila 2022 že tretji mandat za **zagovornico slovenske narodnosti na Madžarskem** izvoljena Erika Köles Kiss.

Po podatkih zadnjega **popisa prebivalstva iz leta 2011** (rezultati so bili objavljeni marca 2013) skupnost uradno šteje 2.820 pripadnikov (po podatkih statističnega urada HU je bilo leta 2001 4832 pripadnikov slovenske narodnosti). Neuradna ocena števila pripadnikov slovenske narodne skupnosti: 5.000. 2022 bo med 1. oktobrom in 30. novembrom na Madžarskem nov popis prebivalstva (preložen iz leta 2021 zaradi epidemije COVID). Državna slovenska samouprava je pripravila kampanjo pod sloganom: »Rodil si se kot Slovenec, ostani Slovenec.« (»Slovenec sem«).

V zadnjem obdobju so bili na podlagi dobrososedskih odnosov med Republiko Slovenijo in Madžarsko narejeni številni pozitivni premiki predvsem na **gospodarskem področju**. Na srečanju delovnih skupin vlad Republike Slovenije in Madžarske v Celju, 15. 9. 2021 je bilo podpisano Pismo o nameri glede skupnega sklada za Prekmurje in Porabje, ki se je realiziralo s podpisom **Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Madžarske o sodelovanju pri gospodarskem in družbenem razvoju narodnostno mešanega območja na obeh straneh slovensko madžarske meje**. Razvojni projekti so predvideni na programskih področjih gospodarstva, turizma, kmetijstva, družbenega razvoja, kulture, medijev, oskrbe starejših in zagotavljanja perspektive mladim. Na omenjenem srečanju je bila sprejeta skupna izjava v kateri je bila poudarjena pomembnost obeh narodnih skupnosti in v kateri sta obe strani potrdili svojo zavezanost varstvu njihovih pravic in identitete.

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT) in Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (USZS) sta v sodelovanju z **Državno slovensko samoupravo - DSS in Zvezo Slovencev na Madžarskem - ZSM** pripravila **Programa spodbujanje gospodarske osnove slovenske narodne skupnosti na Madžarskem za obdobje 2021- 2024**. Program ima tri ukrepe: spodbujanje naložb v gospodarstvu, spodbujanje turističnih in dopolnilnih dejavnosti ter razvoj lokalnih produktov, promocija programskega območja in podpora pri izvajanju programa.

Madžarska je v letu 2018 pričela s pilotnim projektom v katerega je vključena slovenska skupnost kot prva med narodnostmi na Madžarskem - **Razvojni program za slovensko Porabje**.

V okviru **finančne perspektive 2014 - 2020** je Razvojna agencija Slovenska krajina (RASK) pripravila in prijavila projekte na področju kmetijstva in turizma v sodelovanju s projektnimi partnerji iz Pomurja. Odobrena projekta sta bila Green exercise (RASK partner) in Ethos land (RASK vodilni partner).

Ob demografskih izzivih, za katere se pričakuje, da bodo v določeni meri obvladani zaradi pozitivnih premikov na gospodarskem področju, so največji izzivi s katerimi se soočajo Slovenci v Porabju jezik, dvojezično izobraževanje in vidna dvojezičnost. Pri obvladovanju tega izziva s slovensko skupnostjo ob USZS sodelujeta še Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) in Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ).

V Porabju delujeta **ZSM**, ki je bila ustanovljena leta 1990 in je del civilne družbe in **DSS**, ki je del madžarskih upravnih struktur (ustanovljena l. 1995 na osnovi takrat sprejetega Zakona o narodnostih – leta 2020 so obeležili 25 let) in deluje na državni ravni, v obliki krajevnih narodnostnih samouprav pa tudi na lokalni ravni.

Sprejetje Zakona o narodnih in etničnih manjšinah na Madžarskem (1993) je omogočilo ustanavljanje manjšinskih samouprav v slovenskih naseljih in **Državne slovenske samouprave s sedežem na Gornjem Seniku** ter s podružnico v Budimpešti. Položaj narodnosti na Madžarskem je na novo uredil ustavni (kardinalni) zakon o pravicah narodnosti, ki ga je madžarski parlament sprejel konec leta 2011. Delovanje in vloga Državne slovenske samouprave sega na vsa področja manjšinskega življenja - od izobraževanja do gospodarskega razvoja. DSS je odgovorna tudi za upravljanje narodnostnih dvojezičnih osnovnih šol v Števanovcih in na Gornjem Seniku in treh vrtcev. Po lokalnih volitvah na Madžarskem (na katerih je slovenska skupnost volila svoje predstavnike v državni in krajevnih narodnostnih samoupravah) ki so bile 13. oktobra 2019, je do spremembe prišlo v vodstvu DSS. Na ustanovni seji, 5. novembra 2019, je bil za predsednika izvoljen Karel Holec. Po 24 letih se je poslovil dotakratni predsednik Martin Ropoš, ki je bil na tem položaju vse od ustanovitve Državne slovenske samouprave leta 1995.

ZSM je nosilec kulturnega življenja Slovencev v Porabju (združuje kulturna in športna društva) ter po ustanovitvi Razvojne agencije slovenska krajina (RASK) tudi eden izmed nosilcev gospodarskega razvoja ter razvoja Porabja na sploh. RASK deluje kot neprofitna družba z omejeno odgovornostjo oziroma neprofitna javna organizacija. V okviru ZSM deluje devet kulturnih skupin. Na volilnem občnem zboru ZSM, 19. maja 2019, je bila za predsednico izvoljena Andrea Kovacs. Po 29 letih se je poslovil dotakratni predsednik Jože Hirnök, ki je decembra 2021 prejel državno nagrado »Za narodnosti«, ki jo podeljuje Vlada Madžarske. ZSM je obeležila 30 letnico delovanja 4. septembra 2021, na prireditvi sta bila slavnostna govornika PRS Borut Pahor in PRHU János Áder.

ZSM in DSS delujeta druga ob drugi, saj se naloge obeh na področju narodnostnega življenja prepletajo in dopolnjujejo. Letno se izmenjujeta pri organizaciji največjega srečanja Slovencev v Porabju.

Od leta 1998 v Monoštru deluje **Slovenski kulturno informativni center Lipa – SKIC Lipa**. V centru imajo sedež ZSM, uredništvo časopisa Porabje, Radio Monošter, RASK in Društvo porabske mladine.

Radio Monošter je začel z delovanjem leta 2000 in je edini samostojni narodnostni radio na Madžarskem. V letu 2020 so imeli 20-letnico obstoja oz. delovanja. Radio je v letu 2006 pridobil nov oddajnik, ki je rešil večletni problem slinosti v Porabju. Od začetnih 8 ur tedensko radijskega programa so leta 2012 začeli oddajati 4 ure dnevno med 12.00 in 16.00. Program je pretežno v porabskem narečju, v okviru oddajanja predvajajo tudi radijski program oz. produkcije Radia Slovenija. Na položaju direktorja je bil od ustanovitve do julija 2020 porabski Slovenec, nekdanji novinar regionalnega dnevnika Železne županije Vas Népe, Francek Mukič. Na občnem zboru DSS, 22. 7. 2020, je bil za direktorja izbran Atila Bartkovič, ki je petletni mandat nastopil 1. 8. 2020.

Slovenski časopis Porabje je edini slovenski časopis na Madžarskem, ki informira porabske Slovence v maternemu jeziku o dogodkih in Slovencih v Porabju, prav tako informira o življenju v matični domovini. Časopis se je iz štirinajstdnevnik v letu 2005 preoblikoval v tednik. Odgovorna urednica je Marijana Sukič, založnik pa ZSM.

Slovenska oddaja **Slovenski utrinki** deluje od oktobra 1992 v okviru javne madžarske TV. Slovensko uredništvo in produkcija delujeta v Szombathelyju. Oddaja je dvotedenska in je na sporedu vsak drugi četrtek pred sedmo uro zjutraj (DUNA TV), ponovitev je isti dan ob 13.25 (DUNA WORLD)

Temeljni nacionalni kurikulum na osnovi zakona o narodnih in etničnih skupnostih podrobno določa izobraževalne posebnosti za **narodnostno šolstvo**. Na podlagi navedenega modela v Porabju delujejo trije narodnostni vrtci in dve osnovni šoli, kjer se izobražujejo učenci slovenske narodnosti. V Porabju v šolskem letu 2021/2022 dvojezične šole obiskuje 103 otrok (Dvojezična osnovna šola Jožefa Košiča, Gornji Senik - 60 in Dvojezična osnovna šola Števanovci - 43). V 3 narodnostnih vrtcih (Števanovci, Gornji Senik, Sakalovci) katerih upravljaec je DSS je vpisanih 60 otrok, kar je 6 več kot v preteklem šolskem letu, ko je vrtec obiskovalo 54 otrok.

V Porabju deluje tudi **Društvo porabske mladine**, ki je bilo ustanovljeno leta 2014. Pred tem so mladi iz Porabja delovali kot sekcija v okviru Kluba prekmurskih študentov. Ob omenjenem društvu se mladi povezujejo znotraj slovenskih športnih društev in kulturnih skupin. Sodelovanje z ostalimi zamejskimi mladinskimi organizacijami in posamezniki poteka v okviru projekta M.A.J., ki ga vodi Slovenska gospodarska zveza iz Celovca (SGZ) in ga finančno podpira USZS.

Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu je na podlagi Javnega razpisa za razpisno področje A v letu 2022: **finančna podpora** avtohtoni slovenski narodni skupnosti v zamejstvu, s čimer spodbuja dejavnosti Slovencev, ki živijo v sosednjih državah in njihovo povezovanje z Republiko Slovenijo, podprl slovensko narodno skupnost na Madžarskem v višini 538.400,00 EUR. Nadalje slovensko narodno skupnost na Madžarskem v okviru svojih pristojnosti finančno podpirajo še Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstvo za kulturo.

SLOVENCİ NA HRVAŠKEM

(IX.2022)

SLOVENSKA NARODNA SKUPNOST V REPUBLIKI HRVAŠKI

Podatki popisa iz leta 2011 kažejo, da se je v Republiki Hrvaški za Slovence izreklo 10.517 hrvaških državljanov slovenske narodnosti.

Podatki popisov prebivalstva v obdobju od 1971 do 2011 kažejo zaskrbljujočo sliko upadanja števila oseb, ki so se ob popisih opredelile kot "Slovenci", oziroma njihovega deleža v številu celotnega prebivalstva Republike Hrvaške. Leta 1971 jih je bilo 32.497 (0,73 %), leta 1981 25.136 (0,55 %), leta 1991 22.376 (0,43 %), leta 2001 13.173 (0,30 %), leta 2011 pa 10.517 (0,25 %).

Avtohtoni slovenski narodni skupnosti po naši oceni pripada blizu 5.000 hrvaških državljanov, stalnih rezidentov Republike Hrvaške. Živijo predvsem v obmejnih področjih; zlasti v severni Istri, reškem zaledju, Gorskem Kotarju, obeh zagorskih županijah in v Med(ži)murju. Za skupnost avtohtonih etničnih Slovencev lahko rečemo, da na nekaterih področjih napreduje; predvsem to velja za zanimivo in vitalno skupnost avtohtonih etničnih Slovencev v Gorskem Kotarju.

Večino sedanjih uradno opredeljenih Slovencev v Republiki Hrvaški predstavljajo pripadniki izseljenske skupnosti, ki je, kot posledica intenzivnega razmaha industrije, turizma in (prej avstrijske, potem pa jugoslovanske) armade, nastala v 19. in še zlasti v 20.stoletju. Slovenci so se naseljevali v večjih industrijskih centrih, turističnih središčih in v krajih z močnejšo koncentracijo vojaških enot.

UREDITEV MANJŠINSKEGA VARSTVA V REPUBLIKI HRVAŠKI

Preambula Ustave Republike Hrvaške od leta 2010 navaja 22 narodnih manjšin, katerih pripadniki so del nacionalne države hrvaškega naroda. Gre za pripadnike naslednjih narodnih manjšin: Srbov, Čehov, Slovakov, Italijanov, Madžarov, Judov, Nemcev, Avstrijcev, Ukrajincev, Rusinov, Bošnjakov, Slovencev, Črnogorcev, Makedoncev, Rusov, Bolgarov, Poljakov, Romov, Romunov, Turkov, Vlahov in Albancev.

V Ustavi Republike Hrvaške so torej (kot avtohtone narodne manjšine) navedene čisto vse (22 po številu!) etnične skupine, ki jih je zaznal popis prebivalstva iz leta 2001 (med njimi Vlahi, ki so jih našli točno 12!!!). Navedba v preambuli hrvaške ustave pa etnični manjšini še ne prinaša konkretnih manjšinskih pravic. Skupnost je z navedbo v ustavni preambuli zgolj prepoznana in pripoznana kot narodna manjšina in si lahko na tej podlagi prizadeva uveljaviti pravice, ki jih manjšinam daje Ustavni Zakon o pravicah narodnih manjšin, s katerim je Hrvaška leta 2002 (v obdobju prizadevanja za vključitev v Evropsko unijo) dokaj podrobno uredila svoj odnos do teh skupnosti. Ustavni zakon opredeljuje posebne pravice in svoboščine pripadnikov narodnih manjšin, ki jih uživajo posamezno (individualne manjšinske pravice) ali skupaj z drugimi pripadniki iste manjšine (kolektivne manjšinske pravice).

ZASTOPSTVO SLOVENSKE NARODNE SKUPNOSTI V HRVAŠKEM PARLAMENTU

V hrvaškem parlamentu imajo Slovenci, Črnogorci, Makedonci, Albanci in Bošnjaki skupaj en zajamčen sedež. Ne vsak svojega, pač pa vseh pet skupaj - enega! V vseh dosedanjih sklicih Sabora ta poslanec ni bil nikoli slovenske narodnosti, in možnost, da bi lahko slovenski kandidat bil kdaj tudi zares izvoljen, je dejansko precej majhna. Skupnost Slovencev je namreč vse manjša, skupnosti Albancev in Bošnjakov pa čedalje številčnejši. Vsi dosednji poslanci, ki so zasedali ta zajamčeni sedež so zato pripadali Bošnjaški ali albanski narodni skupnosti. Tri zaporedne mandate je v parlamentu sedel pripadnik skupnosti Bošnjakov, v sedanjem sklicu sabora pa zdaj, že drugič, pripadnica skupnosti Albancev,

poslanka Ermina Lekaj Prljaskaj. Slovenci torej svojega uradnega manjšinskega predstavnika v hrvaškem parlamentu nimajo.

Je pa bila na parlamentarnih volitvah 2020 za poslanko izvoljena dolgoletna predsednica Slovenskega društva Nagelj, predstavnica slovenske narodne manjšine v Varaždinski županiji in voditeljica Slovencev na severnem Hrvaškem, varaždinska rojakinja, Barbara Antolič. Izvoljena je bila na strankarski listi SDP-Socialdemokratske stranke Hrvaške. Antoličeva je sploh prva uradno deklarirana Slovenka v hrvaškem saboru.

SVETI SLOVENSKE NARODNE MANJŠINE IN POSAMIČNI PREDSTAVNIKI SLOVENSKE NARODNE MANJŠINE NA HRVAŠKEM

Svet narodne manjšine v enoti lokalne (mesta ter občine) in v enoti regionalne (županije) samouprave je posvetovalno telo lokalnih oziroma regionalnih oblasti. Je z ustavnim zakonom predvidena oseba javnega prava in kot tak del političnega sistema Republike Hrvaške. Model svetov narodnih manjšin na Hrvaškem je podoben modelu manjšinskih samouprav na Madžarskem in samoupravnih narodnih skupnosti v Sloveniji.

Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin daje vsaki narodni manjšini pravico, da si v enoti lokalne samouprave izvoli svoj svet narodne manjšine, če je število pripadnikov manjšine na teritoriju lokalne skupnosti vsaj 1,5% od celotnega prebivalstva lokalne skupnosti oziroma vsaj 200 v absolutnem številu. V enotah regionalne samouprave pa si manjšina lahko izvoli svoj svet, če je število njenih pripadnikov na teritoriju regionalne skupnosti vsaj 1,5% od celotnega prebivalstva regionalne skupnosti oziroma vsaj 500 v absolutnem številu.

V primerih, ko narodna skupnost v enoti lokalne ali regionalne samouprave ne dosega 1,5% od celotnega prebivalstva oziroma 200 v enoti lokalne samouprave, odnosno 500 v enoti regionalne samouprave, živi pa v lokalni oziroma regionalni enoti lokalne samouprave vsaj 100 njenih pripadnikov, si lahko narodna skupnost izvoli enega svojega predstavnika.

Naši rojaki premorejo več županijskih, mestnih in občinskih svetov za slovensko narodno manjšino in tudi kar nekaj individualnih predstavnikov slovenske narodne manjšine.

Zadnje volitve svetov in predstavnikov narodnih manjšin so bile 5.5.2019.

Na teh volitvah so Slovenci od 6 možnih svetov na ravni županij (5 županij plus mesto Zagreb) izvolili 4 svete, od 7 možnih svetov na ravni mest so izvolili 5 svetov, od 11 možnih svetov na ravni občin, pa so izvolili zgolj 2 svete. Od skupaj 24 možnih svetov, s skupno 365 svetniki, so torej Slovenci izvolili le 11 svetov z 185 svetniki. Poleg tega so na vseh treh ravneh (županije, mesta, občine) izvolili še 11 posamičnih slovenskih predstavnikov.

Tokrat so Slovenci prvič izvolili Svet za slovensko narodno manjšino mesta Čabar/Čeber, ki zajema celoten sever Gorskega kotarja. Ponovno pa so ostali brez svojega, leta 2015 prvič izvoljenega predstavnika (predstavnice!) v Občini Štrigova.

ZVEZA SLOVENSkih DRUŠTEV NA HRVAŠKEM

Zveza slovenskih društev na Hrvaškem je krovna organizacija, ki povezuje šestnajst slovenskih društev. Njena osnovna naloga je organiziranje, združevanje ter povezovanje slovenskih društev in skrb za razvoj, za kulturno-jezikovno prosperiteto ter za uresničevanje manjšinskih pravic slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem.

Vsako društvo v zvezo delegira svoje predstavnike, ki sestavljajo skupščino zveze. Statut predvideva eno redno zasedanje skupščine na leto, volilna skupščina pa je vsaka štiri leta.

Sedež Zveze je na Reki. Prej pa je bil dobri dve desetletji v Zagrebu.

FINANČNE PODPORE

Slovenci na Hrvaškem prejemajo sredstva za financiranje svojih organizacij in dejavnosti iz Republike Slovenije. V proračunskem letu 2022 so tako z Urada VRS za Slovence v zamejstvu in po svetu v skupnem seštevku - to se pravi iz A-razpisa/zamejstvo (400.450 EUR) in iz B-razpisa/izseljenstvo (36.300 EUR) - prejeli rekorden znesek **440.250 EUR** (436.750 EUR razpis + 3.500 EUR dve dodatni interventni finančni podpori). Podatki veljajo za dan 2.9.2022; skupni znesek pa bi se po tem datumu utegnil še kaj zvišati, saj ni izključena še kakšna interventna finančna podpora v zadnji tretjini proračunskega leta.

Pomembna finančna sredstva za Slovence na Hrvaškem namenjajo tudi slovenski ministerstvi za šolstvo in za kmetijstvo, nekaj malega pa tudi ministerstvo za kulturo.

Nekaj finančne podpore prejema slovenska manjšina tudi s hrvaške strani.

INFORMIRANJE V SLOVENSKEM JEZIKU

Se izvaja s tiskanjem revije »Planika«, ki jo izdaja Slovensko društvo »Triglav« iz Splita, revije »Novi odmev«, ki jo izdaja Slovensko društvo »Slovenski dom« iz Zagreba, revije »Sopotja«, ki jo izdaja Slovensko društvo Bazovica z Reke in revije »Mavrica«, ki jo izdaja Slovensko društvo Istra iz Pulja.

Vse našteje revije izhajajo štirikrat letno. Krovna organizacija, Zveza slovenskih društev na Hrvaškem izdaja tudi elektronski mesečni informativni bilten.

SLOVENSKI POUK

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture se je na pobudo društva Slovenski dom v Zagrebu začel leta 1991, kasneje pa je stekel še v Splitu, na Reki, v Lovranu, Dubrovniku, Pulju, Buzetu, Čeburu, Trstju, Prezidu, Osijeku, Karlovcu, in Umagu. . Od 1.11.2012 poteka tudi dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture na sedmih do dvanajstih (število varira od šolskega leta do šolskega leta) osnovnih šolah na področju Varaždinske županije. Prva leta ga je obiskovalo več kot petsto učencev. Z 2.10.2017 pa je pouk slovenskega jezika in kulture stekel tudi na osnovnih šolah v štirih občinah Med(ži)murske županije; in sicer v občinah Martin na Muri, Mursko Središče - šola v vasi Peklenica, Selnica in Čakovec. Število učencev od šolskega leta do šolskega leta precej niha, spreminja pa se tudi v teku posameznega šolskega leta. Pouk se izvaja v različnih prostorih in ga **v celoti financira** šolsko ministerstvo Republike Slovenije.

Na Hrvaškem se je možno po zakonskem C-modelu slovenščino učiti na petih osnovnih šolah na Reki in v njeni okolici (Pečine in Kozala v mestu ter še Matulji, Jušići in Klana v okolici), pa tudi v Buzetu in v Umagu. Od srednjih šol na gimnaziji v Varaždinu, v Pulju na srednji šoli za dizajn, pogojno pa bi lahko semkaj prišteli tudi veliko zasebno šolo v Čakovcu. Pri t.i. zakonskem C-modelu gre za pouk slovenskega jezika in kulture kot jezika narodne manjšine v obliki izbirnega predmeta v skladu s hrvaškim učnim načrtom (znanje se ocenjuje, končna ocena pa se vpiše v spričevalo). V šolskem letu 2022/2023 naj bi pouk uvedla tudi osnovna šola v Bregani pri Samoboru, v Zagrebu in še kje. Pouk po C-modelu financira Republika Hrvaška.